

Luigi Pulvirenti

Rim

UDK 811.163.6'373.45

Med jezikovno drugačnostjo in strategijami podomačevanja: izposojenke v slovenščini ter pomeni in raba besede *ful*

Prispevek se osredotoča na v pogovorni slovenščini zelo navzočo izposojenko *ful*, in sicer na njen izvor, pomen ter rabo v najširšem smislu. Pri raziskavi se opira na baze slovenskih jezikovnih korpusov Gigafida, Kres in Gos. Analiza gradiva nam poleg same rabe besede podaja tudi veliko informacij o tem, v katerih besednih in besedilnih vrstah se nahaja ter v kakšnih tipih govornih situacij se najpogosteje pojavlja. V prispevku so prav tako predstavljene spremembe, ki jih je izposojenka *ful* doživela v svojem procesu prilagajanja na novo jezikovno okolje, v tem primeru sprva iz angleščine v hrvaščino in nato v slovenščino.

ful, prevzete besede, jezik, jezikovni stik, podomačevanje tujih elementov

The article focuses on the borrowed word *ful*, often used in spoken Slovene: its origin, meaning and use in the widest sense. The research is based on the Slovene language corpora Gigafida, Kres and Gos. The analysis of the material, in addition to the use of the word, offers also a great deal of information regarding which types of words it is used with, in which text types it appears and in what types of speaking situations it is most often used. The article also presents the changes the word *ful* has undergone in the process of its adaptation to the new language environment, in this case first from English into Croatian and later in Slovene.

ful, borrowed words, language, language contact, domestication of foreign elements

Pričujoči prispevek se ukvarja z vprašanjem prisotnosti izposojenk v sodobni slovenščini, pri čemer se osredotoča na emblematični primer besede *ful*, ki dobro ponazarja jezikovne in kulturne vzroke, načine in posledice spreminjanja tujejezičnih vzorcev.

Beseda *ful*, ki se začne pojavljati v slovenskem jeziku v zgodnjih devetdesetih letih prejšnjega stoletja, prihaja iz angleškega pridevnika *full*, kar v originalnem jeziku pomeni 'polno' in/ali 'celovito', v slovenščini spremeni svoj pomen v 'v veliki meri', pri čemer začne (pretežno) v pogovornem jeziku nadomeščati prislova *zelo* in *veliko*. Po sodobni klasifikaciji (Snoj 2005) uvrščamo *ful* med izposojenke, »elemente drugačnosti« v jeziku, ki imajo v slovenščini bogato tradicijo, saj se pojavljajo že od samega nastanka jezika – sprva prihajajo vanj predvsem iz nemščine, kasneje še iz različnih južnoslovanskih jezikov, v sodobnosti pa vedno bolj iz angleščine. Besedo *ful*, prilagojeno tako v zapisu kot v izgovorjavi, lahko zasledimo že v dveh leksikografskih zbirkah, v *Novejši slovenski leksiki* (2009) in *Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika* (2014). Najbrž bi se povprečen slovenski uporabnik te besede začudil dejstvu, da je *ful* kljub svojemu angleškemu izvoru pripotoval v slovenščino posredno iz bližnje sosesčine, preko hrvaščine,¹ kjer se je najprej udomačil na Reki in v Puli, od tam pa se je preko Zagreba trdno naselil v slovenščini (Kapović 2006). V hrvaškem slengu se prislov *puno* (polno), rabljen v zvezi s pridevniki in glagoli, uporablja namreč kot *zelo*, *veliko* (npr. *puno dobar*, *puno radi*). Pomenski prehod v primeru besede *ful* se je torej lahko zgodil

¹ *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*, 2013.

samo v tistem jezikovnem okolju, kjer sta pojma *polno* in *zelo* zamenljiva. Med najstniki je tako *ful* nadomestil *puno* zaradi jezikovnega prestiža, ki ga uživa angleščina. Nespornosti prevzema preko južnoslovanskega jezika besede *ful* v slovenščini pritrjuje tudi dejstvo, da je ne zasledimo v besednem registru slovenskih zamejcev, ki zgodovinsko gledano nikoli niso bili neposredno izpostavljeni kulturnemu vplivu balkanskih držav. Besedo *ful* sicer najdemo tudi v srbsščini, vendar jo njeni materni govorci uporabljajo v pomenu 'celoten', torej bliže njeni izvorni anglosaški rabi (*ful oprema, igrati u ful sastavu, ful osiguranje*) in drugače, kot se to zgodi v hrvaščini in slovenščini.²

Kategorije rabe

Beseda *ful* se za razliko od drugih podobnih izposojenk iz angleščine (npr. *kul, fajn, bejba, keš, lajfi*) v slovenščini pojavlja bistveno pogosteje. Vzrok za tako konkurenčno prednost je verjetno predvsem izjemna prožnost, zaradi katere lahko besedo *ful* združujemo z različnimi besednimi vrstami.³

- 1) Pridevniki – nadomešča prislov *zelo*: *Ful dober koncert, Ful zanimiv film, Pevka je ful lepa.*
- 2) Prislovi – nadomešča prislov *zelo*: *Ful slabo slišim, Mi je ful resno odgovoril, Ful dobro, To je ful kul.*
- 3) Glagoli – nadomešča prislova *zelo* in *veliko*: *Ful govorijo, Ful delajo.*
- 4) Samostalniki v roditeljski – nadomešča prislove *veliko* in *polno*: *Ful ljudi, Ful let nazaj, Ful dela.*
- 5) Samostalniki v imenovalniku – nadomešča pridevnik *velik*: *Ful gužva, Ful problem, Bilo je ful presenečenje.*
- 6) Predlog *na* v pomenu 'največ', 'na najvišjo stopnjo' – nadomešča prislov *zelo*: *Fant se sekira na ful, Imajo klimo vedno na ful, Namazana na ful; redkeje do fula*, kjer se izjemoma tudi sklanja.

Beseda *ful* pa se lahko nanaša tudi na celotno poved, pri čemer podkrepi oziroma potrjuje resničnost izrečenega: *Ful sta bla lep parček* ('zelo je res, da sta bila lep parček'), *Smo že ful na koncu, Prej sm bla ful proti temu, Ful ne prenaša te tetovaže.*

Ker gre za naglašeno besedo, se lahko pojavlja na katerem koli mestu v stavku (*Ful je bla dobra, Spremenila se je res ful*). Analiza slovenskih jezikovnih korpusov Gigafida, Kres in Gos je pokazala, da se *ful* najpogosteje pojavlja v zvezi s pridevniki in prislovi, med besedami pa prevladujejo *dobro, dober, biti, hud* in *kul*. Primeri *ful dobr(o), ful kul, ful fajn, ful v redu/ured* se uveljavljajo kot neke vrste stalne besedne zveze, kot tipična stavčna oblika pa izstopa *ful + biti + pridevnik* (*Ful je simpatičen*). Besedo *ful* opazimo tudi v kombinaciji s predlogi, in sicer v vlogi nedoločnega števnika: *Kavo s ful mleka, Delati za ful malo keša, (Moj avto) je v ful slabem stanju, Ena od ful dobrih knjig*. V primerih, ko gre za angleške izraze, zasledimo tudi različico besede *ful*, in sicer v zapisu z dvema l-jema (*full hd, full screen*). Pojavljata pa se tudi njeni izpeljanki, in sicer *fulkrat* in *fulkul*.

S pragmatičnega vidika beseda *ful* v primerjavi s prislovi, ki jih nadomešča, v glavnem ne prinaša nobene dodatne vrednosti oz. novega pomena ali uporabe; izjemi bi bili kvečjemu besedni zvezi *na*

² Take oblike sicer srečamo tudi v hrvaščini in slovenščini, vendar pa je tipologija rabe *ful* v teh dveh jezikih bistveno širša.

³ Primeri rabe so vzeti iz korpusa Gigafida (www.gigafida.net).

ful in *do fula* v pomenu 'na najvišji stopnji', s čimer presegata pomen 'na veliko'. Z vidika konkurenčnosti med besedami *ful* in *zelo/veliko* kaže, da se je zgodila nekakšna zvrstna specializacija: govorniki izberejo prvo v glavnem v neformalnih okoliščinah pogovornega jezika, medtem ko drugi dve uporabljajo v knjižnemu jeziku (tako v pisni kot govorniki različici). *Ful* se v korpusih Gigafida in Kres pojavlja od leta 1990; opaziti je, da raba besede postopno narašča, medtem ko ostaja način njene uporabe od samega začetka popolnoma nespremenjen. Iz analize korpusnega gradiva je razvidno, da se *ful* uporablja predvsem na spletu, tj. v spletnih forumih, portalih, družabnih omrežjih, komentarjih ipd. Analiza gradiva v korpusu Gos pa je pokazala, da se *ful* uporablja največ v ljubljanski in mariborski regiji, in sicer v zasebnih, neformalnih pogovornih situacijah, v pogovorih v živo med prijatelji in sorodniki. Statistično gledano bi bil profil povprečnega govornika naslednji: star je od 19 do 34 let, prihaja iz Ljubljane ali Maribora, ima srednje oz. višjo stopnjo izobrazbe, njegov materni jezik je slovenščina.

Na osnovi vsega lahko povzamemo, da se uporaba besede *ful* omejuje na nestandardni pogovorni jezik, ko se nahajamo v neformalnih govornih situacijah. Najbolj je priljubljen pri mlajših generacijah iz večjih slovenskih mestnih središč, v večini primerov ga uporabljajo izobraženi, šolajoči se ljudje (kar je verjetno povezano s tem, da so najpomembnejše izobraževalne ustanove, ki jih obiskujejo mladi, v večjih mestih). Pri tem je zanimivo tudi dejstvo, da *ful* ni omejen zgolj na sleng, ampak ga uporabljajo ljudje vseh starostnih skupin.

Prevzemanje in uvajanje izposojenk v določen jezik praviloma vzbuja ostre kritike in pomisleke med tistimi, ki se bojijo postopnega izraznega siromašenja zavesti o lastni jezikovni in kulturni tradiciji. Strahu, da bodo tuji, bolj ali manj sinonimni izrazi izpodrinili domače, pri čemer bi utegnil jezik izgubiti svojo samobitnost pri poimenovanju konceptov v svetu nenehnih sprememb, se pridružuje še bojazen pred razvrednotenjem maternega jezika. Slednja je še toliko bolj navzoča v Sloveniji, kjer za razliko od drugih držav predstavljata jezik in književnost eno od temeljnih prvin slovenske nacionalne identitete. Slovenci so bili glede tega vedno precej previdni, kadar pa so se že odločili za prevzemanje, so, predvsem od 19. stoletja naprej, pri tem gojili večjo simpatijo do slovanskih kot germanskih jezikov.

V primeru izposojenke *ful* se nam tako najprej poraja vprašanje, ali gre za anglicizem ali hrvatizem. Čeprav je angleškega izvora, je novi pomen, sprva pridobljen v hrvaščini, v slovenščini popolnoma drugačen od izvirnega. Medtem ko bo Američan na počitnicah v Sloveniji zlahka razumel besede, kot so npr. *kul* ali *fajn*, ga bo *ful* zmedel, saj mu bo ostal njegov »slovenski« pomen nejasen. V tem primeru bi bil strah puristov pred jezikovno drugačnostjo načeloma neupravičen, saj gre pri besedi *ful* nenazadnje za slavizem. Pravzaprav bi bila bojazen pred *ful* neutemeljena tudi v primeru, če bi se beseda prenesla neposredno iz angleščine: slovenščina se je namreč že skozi stoletja razlikovala od drugih slovanskih jezikov ravno po večji količini prevzetih besed z germanskega govornega področja,⁴ kar je ni pokončalo, temveč jo je ravno to naredilo »slovensko«, ji vtisnilo pečat

4 O germanizmih v slovenščini gl. Helena Jazbec, 2007: *Nemške izposojenke pri Trubarju na primeru besedila Ena dolga predgovor*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU; Anton Janko, 1999: *Der Einfluss des Deutschen bei der Entstehung der slowenischen Schriftsprache*. B. Brendemoen, E. Lanza, E. Ryen (ur.): *Language encounters across time and space. Studies in language contact*. Oslo: Novus Forlag. 309–319; Martina Orožen, 1996: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika – Od Brižinskih spomenikov do Kopitarja*. Ljubljana, Filozofska fakulteta; Breda Pogorelec, 2011: *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika – Jezikovni spisi 1*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

avtentičnosti in samobitnosti.⁵ V slovenščini namreč kar mrgoli število elementov, izvorno prevzetih iz drugih jezikov, vendar se tega danes več ne zavedamo, saj se izposojeno zelo hitro vraste v lastno jezikovno tkivo. Beseda gre na poti od enega do drugega jezika vedno skozi proces prilagajanja in pri tem nikoli ne ostane nedotaknjena, saj je »gostiteljski« jeziki v tem sprejemanju izjemno aktiven element, tako da si gostjo nemudoma ukroji po svoji meri in zahtevah. Če se vrnemo k angleški besedi *full*, je ta na poti do slovenščine doživela vrsto modifikacij: v hrvaščini se je prilagodila v fonetiki in zapisu, postala je druga besedna vrsta in si pridobila drugačen pomen. V slovenščini je *ful* doživel dodatne spremembe: znatno je presešel okvirje zgolj slengovske rabe, besedne zveze s *ful* + samostalnik v pomenu 'celoten' (npr. *ful oprema*, *ful penzion*), ki so v hrvaščini še vedno zelo pogoste, so v slovenščini redkejšje, medtem ko se večkrat pojavljajo besedne zveze s *ful* + samostalnik v pomenu 'velik' (npr. *ful presenečenje*, *ful problem*), poleg tega pa lahko le v slovenščini zasledimo obliko *ful tako*. Izposojenka *ful* tudi v ničemer ne ogroža avtohtonih slovenskih besed *zelo* in *veliko*, temveč biva z njima v mirnem sožitju.

Ful, podobno kot vse izposojenke, predstavlja dober primer dialektične interakcije med prevzemanjem drugačnega in težnjo po ohranjanju obstoječega, med odprtostjo do tujih vplivov in reakcijo nanje. Prevzeta beseda tako nikoli ne pomeni zgolj preprostega prevzemanja drugačnih modelov, vendar ravno nasprotno: medjezikovni stik predstavlja neusahljiv vir plodnih spodbud, ki krepijo vitalnost jezika in ga le na tak način ohranjajo sposobnega, da samosvoje in izvorno ubeseduje nenehno spreminjajoči se svet.

Literatura

- BIZJAK KONČAR, Aleksandra, DOBROVOLJC, Helena, 2010: Proces podomačevanja in vprašanje pisanja novejših prevzetih besed. *Jezikoslovni zapiski* 16/2. 91–110.
- Gigafida: Elektronska zbirka slovenskih besedil. <http://www.gigafida.net>
- GLOŽANČEV, Alenka, JAKOPIN, Primož, MICHELIZZA, Mija, URŠIČ, Lučka, ŽELE, Andreja, 2009: *Novejša slovenska leksika. V povezavi s spletnimi jezikovnimi viri*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gos: Korpus govornje slovenščine. <http://www.korpus-gos.net/>
- KAPOVIČ, Mate, 2006: Najnovije jezične promjene u zagrebačkom govoru. *Kolo* 4. 55–69.
- Kres: Elektronska zbirka slovenskih besedil. <http://www.korpus-kres.net/>
- MICHELIZZA, Mija, 2008: Jezik SMS-jev in SMS-komunikacija. *Jezikoslovni zapiski* 14/1. 151–166.
- NoSketch Engine: <http://nl.ijs.si/noske/index.html>
- POGAČNIK, Aleš, 2003: Prevzemanje besed v slovenščini. *Jezik in slovstvo* 48/6. 25–48.
- Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*, 2013. Uredili Aleksandra Bizjak Končar idr. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- SNOJ, Marko, 2005: O prevzetih besedah, tujkah in izposojenkah. *Slovenski jezik – Slovene linguistic studies* 5. 113–122.
- SNOJ, Marko, 2006: O tujkah in izposojenkah v slovenskem jeziku. Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovensko jezikoslovje danes. Slavistična revija*, posebna številka 54/1. 343–349.
- SNOJ, Marko (intervjuvanec), 2013: »Danes stare mame govorijo full!« Dr. Marko Snoj: slavist in sourednik Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika. *Mladina* 9, 1. 3. 2013. 56–59.
- SNOJ, Marko, 2015: *Slovenski etimološki slovar*. 3., e-izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

5 Marko Snoj, 2005: O prevzetih besedah, tujkah in izposojenkah. *Slovenski jezik – Slovene linguistic studies* 5. 113–122.